

Kvinder og idræt – myter og modmyter

af Bjarne Ibsen

I første halvdel af 80'erne smeltede de to mest iøjnefaldende bevægelser i Danmark gennem de seneste 20 år – kvindebevægelsen og idrætsbevægelsen – sammen. Kvindeidrætspolitiske grupper og -seminarer så dagens lys og i 1985 dannedes organisationen „Kvinder og idræt“. Dermed føjedes endnu en organisation til rækken af nye idrætsorganisationer, som er blevet dannet i de seneste år. „Idræt for Fred“, „Tagfat“ (forening for idræt på børne- og ungdomsinstitutionsområdet), „Foreningen til fremme af motion og idræt i dagtimerne“ og altså „Kvinder og Idræt“¹.

Af disse organisationer forekommer „Kvinder og Idræt“ at være den mest nyskabende og *nytænkende*. Ved afholdelse af en række seminarer og i tilknytning dertil udgivne rapporter er diskrimineringen, usynliggørelsen og undertrykkelsen af kvinder i det danske idrætssystem blevet dokumenteret, diskuteret og forklaret.

Undersøgelser af befolkningens idrætsvaner viser, at flere mænd end kvinder dyrker idræt. Det skyldes ikke, at kvinder ikke ønsker at dyrke idræt. Den pct. andel af befolkningen, som giver udtryk for, at de ikke ønsker at dyrke idræt er ens for mænd og kvinder (ca. 10%). Der er altså betydeligt flere kvinder end mænd, som ikke får opfyldt deres behov for og ønske om at dyrke idræt.²

Tilsvarende er kvinderne underrepræsenteret i forenings- og organisations-udvalg og -bestyrelser. Desto længere op i hierarkiet man kommer desto dårligere er kvinderne repræsenteret. I Dansk Idræts Forbund udgør kvinderne 36% af medlemmerne, men har kun 1 kvinde i forretningsudvalget.

Kvinderne diskrimineres, når det gælder tildeling af ressourcer. De får de dårligste træningstider, de dårligste trænere og færre økonomiske midler end mændene.

Kvinderne usynliggøres i medierne. Kvindeidræt udgør kun mellem 5 og 10% af sendetiden i sportsudsendelserne i Danmarks Radio.

1. „Kvinder og idræt“ blev stiftet i marts 1985.

2. „Kvinder og idræt“, rapport fra seminar, 1982 side 28. Tallene er hentet fra „80'ernes idræt“, E. Jespersen og S. Riiskjær, Bavnepanke, 1982.

Denne ulighed og diskriminering førte i 1982 til afholdelse af det første seminar om „Kvinder og Idræt“ på Køng Folkehøjskole, som siden er blevet rammen om et årligt tilbagevendende seminar. Inspireret af det seminar nedsatte DIF en arbejdsgruppe til forberedelse af et kvindeseminar i DIF-regie. Det konkrete resultat af dette seminar, som fandt sted i 1983, var ansættelsen af en kvindekonsulent. Den første og indtil dato eneste i de danske idrætsorganisationer.

Rapporterne fra disse seminarer giver det bedste grundlag for en vurdering af, hvad bevægelsen står for. Især for os mænd, som er forment adgang til at deltage på seminarerne.

Hvad er det for en ligehed kvinderne ønsker? Hvad er det for en idræt?

Ligestilling og frigørelse

„Vi forestiller os, at dette er en af de mange græsrodsbevægelser til forandring af idrættens selektive værdier og normer. Vi ønsker på langt sigt at arbejde for et udvidet idrætsbegreb på tværs af discipliner, holdninger, klasser og køn i en tro på det frugtbare i at etablere kommunikation og helhed på tværs af de samfundsmæssige opsplitninger“³.

Rapporterne belyser kvinders deltagelse i idræt ud fra forskellige synsvinkler.

I flere artikler fortælles om hvordan kvinderne gennem tiderne har måttet kæmpe hårdt for at bekæmpe de fordomme, som har legitimeret udelukkelse af kvinder fra en række idrætsaktiviteter. *Den historiske oversigt* har bl.a. det formål at „opstille nogle velbegrundede modmyter til fortrængning af de etablerede myter for derigennem at give kvinder en tro på deres reelle potentialer“⁴.

Sociologiske artikler giver et bud på hvorfor kvinder dyrker mindre idræt end mænd. Da idrættens hovedkarakteristika er i overensstemmelse med manderollen oplever mange kvinder rollekonflikt ved at dyrke idræt. Denne rollekonflikt søges opløst ved at holde op, vælge en idrætsgren, hvor rollekonflikten opleves mindre, eller ved helt at trække sig ud af den traditionelle kvinderolle.

I flere artikler fortælles om konkrete *erfaringer med kvindeidrætspolitiske aktioner og initiativer*, bl.a. kvindernes kamp for at deltage i den traditionsrige Holmenkoll-stafet, der indtil 1975 helt var forbeholdt mænd.

3. „Kvindebevidsthed og Kroppsbevidsthed – en antologi“, rapport fra seminar, 1983, side 5.

4. *ibid*, side 25.

Kvindeidrættens usynliggørelse i massemedierne optager flere artikler. På den ene side ønskes flere spaltmillimeter og mere sendetid til kvindeidræt, på den anden side skal sportspressen ikke beskæftige sig med kvindeidræt ud fra den af mænd fastsatte præstationsnorm.

Kvindernes underrepræsentation i organisationshierarkiet afdækkes: Kvinderne er underrepræsenteret i foreningsbestyrelser, organisationsudvalg og -bestyrelser, hvor planlægningen, styringen, fordelingen og prioriteringen af ressourcer og værdier finder sted.

Kvindelige eliteidrætsudøvere fortæller i en næsten undskyldende form om, hvorfor de føler glæde og tilfredsstillelse ved at dyrke *eliteidræt*, trods ulige ressourcefordeling og diskriminering i pressen.

Mens de to første rapporter – „Kvinder og idræt“ fra det første Køng-seminar og DIF-rapporten – hovedsagelig fokuserer på den *manglende ligestilling* mellem mænd og kvinder i idrætten er de sidste to rapporter fra Køng-seminarerne mere optaget af forsøgene på at *frigøre sig fra mandsidrætten og finde frem til en kvindeidræt, som tilgodeser kvinders behov og ønsker*.⁵

Artiklerne i de seneste rapporter går ud over det rent idrætslige og ser på „kvindelige livssammenhænge, der har betydning for de helheder, som kvinder indgår i – og dermed de muligheder vi har for at udvikle idrætslige modbilleder“.

Artiklerne beskæftiger sig med det kvindelige udtryk, de særlige kvindelige værdier og bevidsthedsformer samt kvindekulturer gennem historien. Dualismen mellem krop og sjæl, patriarkalske contra matriarkalske samfund og cyklisk contra lineær tidsopfattelse er tilbagevendende temaer.

Andre artikler tager mere konkret udgangspunkt i idrætslige modbilleder og kommer med bud på en kvindeidræt. Cyklisk-opgaveorienteret idræt, holistisk idræt, kønsintegreret idræt, stærke og bløde kropsudtryk, o.s.v.

Denne forskydning fra idræt i traditionel forstand til kropskultur i bred forstand, fra det konkrete og letlæselige til det abstrakte, teoretiske, mytiske og utopiske er på den ene side en klar konsekvens af en erkendelse af det utilstrækkelige i blot at søge ligestilling. Det „... må ikke indskrænke sig til, at vi som kvinder kæmper for at opnå mulighed for at dyrke idræt på samme vilkår som mænd ... en idræt som i bund og grund er gennemsyret af mandlig dominans, både hvad angår selve aktivitetsindholdet, men også hvad angår idrættens ideologier og værdinormer“⁶.

5. Denne skelnen mellem ligestilling og frigørelse, d.v.s. frihed fra udbytning og undertrykkelse, præger alle analyser og diskussioner inden for ligheds-bevægelser, hvad enten det gælder lighed/frihed mellem kønnene, racerne eller klasserne.

6. „Kvinder og idræt“, rapport fra seminar, 1982, side 85-96.

På den anden side kommer denne udvikling i karambolage med en anden erklæret målsætning for bevægelsen kvinder og idræt: „... det stod klart, at vi ville arbejde i bredden, d.v.s. nå ud til de „almindelige idrætskvinder“ til bl.a. fru Hansen og fru Jensen fra gymnastikforeningernes kæmpe-motionshold“⁷.

Hvordan mon „almindelige idrætskvinder“ som de 150.000 kvinder, der spiller håndbold, 30.000 som spiller fodbold og alle de andre kvinder, der frivilligt går til konkurrenceidræt i foreninger landet over, forholder sig til synspunkter som „konkurrenceidræt er opdragelse til voldsudøvelse“. Mange af bidragene i rapporterne er præget af en total forkastelse af sportens indhold. Sporten er mandsdomineret, konkurrencefikseret, den selekterer, skaber tabere og opsplitter.

Et par artikler i den seneste rapport fra Køng viser dog en mere nuanceret erkendelse af sportens dobbelte karakter. At sporten også indeholder modbilleder i forhold til den traditionelle kvinderolles handlemønstre. „Det som fascinerer mig utroligt ved sporten, er det jeg vil kalde „det stærke kropsudtryk“, som man har mulighed for at udvikle gennem sportslige aktiviteter. Som modsætning til dette stærke kropsudtryk, sætter jeg det bløde eller „svage“, som jeg ser udvikles i højere grad gennem den ekspressive og den sundhedsorienterede idræt“⁸.

I iveren efter at gøre al idræt mandsdomineret og kvindeundertrykkende ser hovedparten af forfatterne bort fra, at idrætten, trods standardisering, mandedominans og sportificering, er en mangedimensionel størrelse, der også indeholder aktiviteter, der overvejende er defineret af kvinder. Det virker som om man har stirret sig blind på præstationssporten og helt glemt gymnastikken, når det et sted påstås, at „... det rent faktisk er umuligt i dag for kvinder at komme til at dyrke idræt på deres egne præmisser“⁹. Bortset fra en enkelt artikel om modegymnastikken Jane Fonda workout og en kort historisk gennemgang af kvindegymnastikken, nævnes gymnastikken kun i få bisætninger. Den historiske gennemgang fortæller ellers, at erfaringerne fra kvindegymnastikken burde interessere „Kvinder og Idræt“. „... i perioden fra ca. 1880'erne frem til begyndelsen af 1930'erne skete en udvikling fra en gymnastik præget af mandegymnastik frem til en gymnastik, hvor indholdet langt hen blev defineret til kvinderne selv ... den rytmiske gymnastik har haft et indhold, der tog hensyn til de ønsker og behov kvinder har“.

Gymnastik dyrkes i dag af ca. en halv million kvinder i foreninger,

7. *ibid*, side 85-96.

8. „Kvinder og idræt 1984“, rapport fra seminar, 1984 side 44.

9. „Kvinder og idræt“, rapport fra seminar, 1982 side 94.

10. *ibid*, side 7.

aftenskoler og helseinstitutter og er som sådan langt den største organiserede kvindeidrætsaktivitet. Siden 1969 har kvinderne endog haft mulighed for at dyrke gymnastik uden for foreningerne, nemlig i aftenskolerne, hvor betalte instruktører (kvindelige) ikke behøver at leve op til evt. foreningsbestyrelsers (mandlige) forventninger om at holdet gør sig godt ved konkurrencer og opvisninger. Hvorfor har ingen interesseret sig for det andre har kaldt kvindernes egenbefrielse,¹¹ nemlig gymnastikken.

Nye myter

Rapporternes stærke side er den styrke hvormed de påpeger ulighederne, analyserer årsagerne, gør op med en række myter og fordomme om kvinders forudsætninger for at dyrke idræt og opstiller „modbilleder“. Begravelsen af gamle myter og forestillinger fører imidlertid nye med sig i form af forenkede – også kaldet reduktionistiske – teorier om det kvindelige og mandlige.¹² En sådan teori fremfører Lotte Jensen, når hun skriver. „Betydningen af at mandens kønshormonproduktion er lineær er svær at efterspore, men det vil nok ikke være helt forkert at antage, at der eksisterer en sammenhæng mellem dette og så den lineære tidsopfattelse der i dag er fremherskende. Sporten hviler i sit grundlag på denne lineære verdensopfattelse, hvilket kommer til udtryk i de værdier der kategoriseres i sporten“¹³. Ergo – mandens kønshormonproduktion forklarer sportens værdier!!

En sådan teori er ikke spor bedre end når Knud Lundberg forklarer konkurrence i idrætten ved hjælp af „kemien“ (hormoner).

Cyklisk tidsfornemmelse opleves og erfares ikke alene af kvinder i form af menstruationscyklus. Hver dag oplever vi cyklisk tid. Den ændrede tidsopfattelse må forklares ud fra en række forskellige faktorer, hvor bl.a. det forhold, at mennesket i de industrialiserede samfund har gjort sig natur-uafhængige, spiller en væsentlig rolle. Produktionen kan fortsætte uafhængig af årstiden og tidspunktet på døgnet.

11. „Idræt og planlægning, Forlaget Bavnepanke, 1984 Eichberg, side 77.

12. En reduktionistisk teori reducerer forklaringer til en enkelt variabel, som regel instinkter, drifter, hormoner.

13. „Kvindebevidsthed og kropsbevidsthed – en antologi, rapport fra seminar, 1983, side 53.

Hvilken lighed?

Artiklerne i de fire kvindeidræts-rapporter afspejler en stærk organisation, som vil få stor betydning for udviklingen af idrætten i resten af dette årtusinde. Hvilken udvikling stræber man mod?

I lighedsteoriene skelner man mellem tre modeller for lighed.¹⁴

- 1) *Pluralistisk model*, hvor forskelle opretholdes men værdsættes for deres forskellighed
- 2) *Assimilationsmodel*, hvor minoritetsgrupper, undertrykte grupper, opnår formel „lighed“ ved at tilegne sig majoritetsgruppens færdigheder og livsstil.
- 3) *Hybrid-modellen*, som forudsætter, at der sker ændringer hos alle grupper.

Flere steder i rapporterne stilles spørgsmålet. Ønsker vi at skabe en idræt for kvinder eller ønsker vi en mere „menneskelig“ idræt for både mænd og kvinder?

Margaret Mead – citeret i IDF-rapporten – giver os svaret.

„Når én aktivitet, som begge køn kunne have bidraget til, begrænses til den ene, mistes en rigt differentieret kvalitet ... enkønsmønstre hæmmer også det favoriserede køn“.

Det kunne samtidig stå som en opfordring til mænd om at tage udfordringen op og få en debat i gang om kønsroller, mandsroller og idræt – *mænd og idræt*.

14. „Kvindeforskning“, forlaget Politica, 7. årgang, 1974.

„Kvinder og idræt, en rapport fra et seminar, forlaget Kvinder og idræt, Tuborgvej 20, 2900 Hellerup, 1982, 150 s.

„Kvindebevidsthed og kropsbevidsthed – en antologi“, Forlaget Bavnebanke, 1984, 126 sider.

„Kvinder og idræt 1984“, c/o Dorthe Ebling, Viborggade 2, 2.th. 2100 Kbh. Ø, 137 sider.

Rapport fra Dansk Idræts-Forbunds seminar om kvinder og idræt, Dansk Idræts Forbund, 1983.